

SOCIJALNA POLITIKA, ZAŠTITA I PRAKSA

Briga o ugroženim grupama u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 10. - 12. prosinca 1997. godine

Ova konferencija organizirana je uz podršku European Community Humanitarian Office (ECHO), a sponzori su joj bili World Bank, International of the Red Cross i CARE. Od bosanskohercegovačkih institucija konferencija je podržana od strane Federalnog ministarstva socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica Federacije BiH te Ministarstva zdravlja, rada i socijalne zaštite Republike Srpske. Akademsku podršku konferenciji su dali Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu te Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci, a također Globalisme and Social Policy Program Sveučilišta u Sheffieldu (Velika Britanija) i National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) iz Helsinkija (Finska).

Ovako kompleksna multilateralna organizacija konferencije svjedoči o nastojanju da se s jedne strane sagledaju veoma teški socijalni problemi Bosne i Hercegovine, a s druge strane da se promovira međuentitetska i međuetnička suradnja nužna za poboljšanje bosansko-hercegovačke socijalne situacije.

Precizno rečeno, cilj je konferencije, kako piše u pripremnom materijalu, "da olakša razvoj planova za srednjoročnu i dugoročnu brigu o ugroženim grupama u Bosni i Hercegovini, u kontekstu reforme cjelokupnog sistema socijalne pomoći, razvoja politike i prakse socijalne pomoći, i mijenjanja prioriteta donatora, uključujući i postepeni prestanak nekih sadašnjih obveza".

Prva plenarna sjednica bila je posvećena temi: *Socijalna politika u tranziciji: debate i dileme*. O tome je govorila Julia Szalai iz Mađarske te Bob Deacon iz Velike Britanije. Prema mišljenju J. Szalai o pitanju siromaštva, njegovim uzrocima i načinima iskorjenjivanja stručnjaci i kreatori socijalne politike zauzimaju različita, često dijametralno suprotna stajališta. Ona tvrdi da je siromaštvo, zbog borbe između različitih socijalnih skupina, za sve manje resurse koji im stoje na raspolaganju, postalo veoma ispolitizirano. Naime, socijalni programi koji su nekada pokrivali cijelu populaciju postupno se reduciraju na ciljane skupine koje

su najugroženije. Nadalje, mnoge socijalne usluge ostvaruju se na tržištu, a siromašni dobivaju samo marginalnu materijalnu pomoć. J. Szalai smatra da je u socijalnoj politici, posebno postsocijalističkih zemalja, potrebno ostvariti novi konsenzus u okviru kojeg će se osigurati jamstva za univerzalna socijalna prava te ostvariti dostupnost osnovne zdravstvene i socijalne sigurnosti svim građanima i obiteljima s većim potrebama. Drugo izlaganje na ovoj sjednici podnio je poznati britanski istraživač socijalne politike u postsocijalističkim zemljama Bob Deacon. On je govorio o nadnacionalnim agencijama i socijalnoj politici u Središnjoj i Istočnoj Europi. Osvrćući se na situaciju u Bosni i Hercegovini Deacon upozorava na složenost situacije za međunarodne nevladine organizacije. One se ovdje susreću sa značajnim ograničenjima etničkog karaktera, a ta su ograničenja prepreka vođenju socijalne politike na lokalnoj razini. Nadalje, posebni se problemi javljaju prilikom prelaska s koncepta humanitarne pomoći na izgradnju vladinih institucija koje trebaju uspostaviti sustav održive socijalne politike.

Druga plenarna sjednica tretirala je temu: *Socijalna politika i socijalna zaštita u Federaciji BiH i Republici Srpskoj: trendovi i mogućnosti*. O problemima u Federaciji govorio je profesor Vahid Kljaić s Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, dok je probleme socijalne politike i zaštite u Republici Srpskoj izložio Pantelija Lakić, savjetnik za izbjeglice i socijalnu skrb u Ministarstvu zdravlja i socijalne skrbi Republike Srpske. Oni su ocrtali dramatičnu socijalnu situaciju u oba bosansko-hercegovačka entiteta. Lakić je iznio podatak da je u Republici Srpskoj nacionalni dohodak per capita opao od 1990 dolara u 1992. na 377 dolara u 1996. godini. S druge strane industrijska proizvodnja u Federaciji 1995. godine iznosila je samo 9,3% predratne proizvodnje. Nadalje, broj zaposlenih u Federaciji iste godine iznosio je 35% broj zaposlenih u 1991. godini.

Naravno, najveći problem s kojim se danas suočava Bosna i Hercegovina jesu prognanici i izbjeglice. Procjena je da je tijekom rata u BiH

ukupno 2 milijuna ljudi napustilo svoja ognjišta. Prema podacima sadržanim u dokumentima prirednim za konferenciju ukupan broj prognanika (raseljenih lica) samo na području Federacije 1995. godine iznosio je 590.363, a od toga 517.987 na području pod kontrolom Armije BiH, a 72.376 na području pod kontrolom HVO-a. Drugi ključni podatak odnosi se na izbjeglice. Izneseno je da je oko 1,2 milijuna građana BiH izbjeglo u druge zemlje. Od toga je oko 399 tisuća u inozemstvu steklo ili je u procesu stjecanja državljanstva. Preostalih 815 tisuća u potrazi je za stalnim boravištem i egzistencijalnim rješenjem. Prema UNHCR i procjenama zemalja-domaćina tijekom 1997. godine planiran je povratak oko 200 tisuća izbjeglica. Zanimljivo je spomenuti da je početkom travnja 1997. godine najviše izbjeglica iz Bosne i Hercegovine uočište našlo u Njemačkoj (345 tisuća) i u Hrvatskoj (288 tisuća). U Njemačkoj je, međutim, trajan smještaj dobilo 30 tisuća bosansko-hercegovačkih izbjeglica, a u Hrvatskoj 128 tisuća.

Važno je upozoriti i na neke međunarodne proračune o troškovima povratka prognanika i izbjeglica. Prema tim procjenama troškovi povratka u tzv. početnom paketu, koji podrazumijeva smještaj, socijalnu skrb i iniciranje zapošljavanja, kreću se oko 3.000 dolara po pojedincu odnosno 12.000 dolara za četveročlanu obitelj. Nadalje, sadašnji se ukupni troškovi za primarnu zdravstvenu zaštitu, mirovine i nezaposlenost procjenjuju na oko 350 milijuna dolara godišnje. Godišnji izdaci za materijalnu pomoć najugroženijem stanovništvu iznositi će 180-200 milijuna dolara, pod pretpostavkom da će se ta pomoć odnositi na 10% ukupne populacije i da će godišnje iznositi 550 dolara po stanovniku. Dodajmo k tomu da se troškovi rekonstrukcije privredne infrastrukture Bosne i Hercegovine procjenjuju na 6 milijardi dolara. S druge strane međunarodni izvori financiranja do 2.000 godine limitirani su na 5,1 milijardu dolara, a njihovo dodjeljivanje ovisi o mobilizaciji domaćih resursa. (Ovi podaci preuzeti su iz referata Hermana Gebauera: *Razvoj socijalne politike i lokalne zajednice u BiH*). Sve ovo, pored podataka o ljudskim žrtvama, ukazuje na razmjere bosansko-hercegovačke tragedije i potrebu poduzimanja ogromnih napora s ciljem prevladavanja teških socijalnih i ekonomskih posljedica koje je uzrokovao rat.

Treća plenarna sjednica bila je posvećena temi: *Treći sektor i kombinirani model socijalne*

politike. O neprofitnom sektoru u pružanju usluga govorila je Zinka Kolarić iz Ljubljane. U svom razmatranju ona je pošla od trokuta socijalne skrbi kojeg čine država, tržište i građansko društvo. (Neki pak autori nude četvoro-sektorski pristup socijalnoj skrbi u kojem je neprofitni četvrti sektor, pored javnog, privatnog i neslužbenog sektora.) Z. Kolarić spomenute sektore socijalne skrbi dovodi u vezu s četiri modela socijalne politike: liberalni, konzervativno-korporativistički, socijalno-demokratski i katolički. Prva tri modela socijalne politike definirao je Esping-Andersen, a četvrti Liebfried. U okviru tih modela tijekom povijesti ustalila se uloga neprofitnog sektora socijalne skrbi. Z. Kolarić misli da se uloga neprofitnog sektora može ojačati ako se uspostavi odnos "integrirane ovisnosti" između neprofitnog i vladinog sektora. To podrazumijeva da vlada neprofitni sektor mora tretirati kao važan čimbenik socijalne skrbi, a isto tako treba ga financijski podupirati i osiguravati mu stimulativnu pravnu infrastrukturu.

Drugo izlaganje na ovoj plenarnoj sjednici podnio je Edward Girardet iz Međunarodnog crvenog križa. On se bavio trendovima u neprofitnim i volonterskim organizacijama u Europi na prelazu u 21. stoljeće. Girardet ocjenjuje da je teško izdvojiti onaj trend koji će tim organizacijama prevladati. Većina problema koji će se javiti u narednim godinama bit će prisutni i u 21. stoljeću. Girardet upozorava da su neka ekonomska i socijalna pitanja s kojima se danas suočava Bosna i Hercegovina prisutna i u drugim europskim zemljama. Prema tome, način na koji će ove zemlje rješavati te probleme imat će velikog utjecaja na Bosnu i Hercegovinu.

Četvrta sjednica održana je pod naslovom *Prioriteti reforme socijalne zaštite*. O tome su govorili Marko Pejčinović, pomoćnik ministra socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica Federacije BiH te Božidar Stojanović, pomoćnik ministra zdravlja, rada i socijalne zaštite Republike Srpske. U njihovim je referatima bilo riječi o socijalnoj situaciji, prognanicima i izbjeglicama, aspektima međunarodne pomoći, ulozi nevladinih organizacija, uspostavi mreže državnih institucija socijalne skrbi i slično.

Završna sjednica konferencije bavila se narednim koracima u socijalnoj politici Bosne i Hercegovine. O tome su govorili Muhamed

Dervišbegović iz Sarajeva, Rajko Kuzmanović iz Banja Luke, a od stranaca Bob Deacon, Peter Rees-Gildea i Brenda Cupper. Njihova je izlaganja teško rezimirati, jer su im pristupi bili različiti. Ako bismo htjeli napraviti neku distinkciju između domaćih i stranih izlagača, onda je ona u tome da su prvi inzistirali na većoj i s domaćim državnim organima bolje koordiniranoj pomoći, dok su drugi upozoravali na potrebu postupne emancipacije socijalne politike i socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini te okretanju vlastitim resursima. Stranci su pri tome upozoravali na potrebu suradnje entiteta i triju naroda u prevladavanju ratnih neprijateljstava i podjela.

Osim u plenarnim sjednicama, rad konferencije odvijao se i u radionicama koje su mogli birati sudionici. Ukupno je održano devet diskusionih radionica u kojima su obrađivane sljedeće teme: Procjenjivanje ugroženosti i rizika, Aspekti razvoja politike, Promicanje interdisciplinarnog rada, Institucionalizacija-dezinstucionalizacija, Promijenjena uloga socijalnog rada i obrazovanja socijalnih radnika, Aspekti procesa reforme, Nejednakost u dohocima i siromaštvo, Mirovinska reforma, Međunarodne agencije i održivost. Posljednjeg dana sve tri radionice bile su posvećene istoj temi: Proces reforme: prioriteti i perspektive.

U radionicama je bilo zanimljivih izlaganja i rasprava. Autor ove informacije bio je jedini sudionik konferencije iz Hrvatske. Izlagao je u radionici posvećenoj mirovinskoj reformi, a na temu *Reforma mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj*. Upozorio je na uzroke krize mirovinskog sustava u Hrvatskoj te mirovinsku reformu koja se u Hrvatskoj priprema. U njegovom referatu naznačeno je da je pravac mirovinske reforme u Hrvatskoj više-manje određen, ali da ipak ostaju neka otvorena pitanja, osobito u pogledu konstituiranja drugog stupa, oko kojih će se narednih mjeseci voditi rasprava. Radi se o financiranju mirovina u okviru PAYG-sustava u prelaznom razdoblju, formiranju i upravljanju investicijskim fondovima, jamstvima države za sredstva u mirovinskim fondovima, raspodjeli doprinosa na prvi i drugi stup i slično. U ovoj radionici govorio je i Michael Rutkovski koji je obrazložio mirovinsku reformu u Poljskoj koja se izvodi prema

preporukama Svjetske banke. Rutkovski je ponovio poznate argumente Svjetske banke u prilog privatizacije i kapitalizacije mirovina. U raspravi su se čula osporavanja reforme mirovinskog sustava prema konceptu Svjetske banke. U tom smislu govorio je i Bob Deacon, koji je napisao više priloga o globalizaciji socijalne politike i djelovanju nadnacionalnih organizacija u postsocijalističkim zemljama. Deacon se posebno bavio ulogom Svjetske banke, pa su njegove kritike relevantne.

Iz ovog osvrta vidljivo je da je na konferenciji bilo dosta inozemnih sudionika, od kojih su neki vrlo ugledni istraživači socijalne politike. Iz zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije bila su dva sudionika iz Ljubljane, jedan iz Beograda te autor ove informacije iz Zagreba. Pored sudionika iz Federacije BiH na skupu su nastupili i predstavnici iz Republike Srpske. S obzirom na tu činjenicu izlaganja i rasprave odvijale su se u dosta tolerantnoj atmosferi. Naravno, u tretiranju pojedinih tema i predlaganju rješenja mogle su se jasno nazrijeti razlike u govoru sudionika iz dva entiteta.

Međutim, organizatori su pažljivo pazili na jednak tretman sudionika iz oba entiteta. Tako su o glavnim bosansko-hercegovačkim temama paralelno govorili predstavnici Federacije BiH i Republike Srpske. U pripremnom je materijalu navedeno da su radni jezici bosanski/srpski/hrvatski i engleski, a dat je i glosar osnovnih pojmova na engleskom i bosansko-hercegovačkim jezicima.

Općenito, konferencija je bila vrlo dobro organizirana, radno intenzivna i uspješna s obzirom na atmosferu i radne rezultate. Nema sumnje da su tome najviše pridonijeli međunarodni sudionici i organizatori. Među njima je zapaženu ulogu imao Britanac Paul Stubbs i Brenda Cupper iz međunarodne humanitarne organizacije CARE.

Organizatori su najavili tiskanje publikacije koja će sadržavati izlaganja na ovom skupu. Sa zanimanjem očekujemo tu publikaciju jer ćemo u njoj naći vrijedne priloge koji su doprinijeli visokoj kvaliteti sarajevske konferencije o socijalnoj politici, socijalnoj zaštiti i praksi u Bosni i Hercegovini.

Vlado Puljiz